

ЕФЕКТИ ФИЗИЧКЕ ПРИВЛАЧНОСТИ УЧЕНИКА

Стеван Крњајић*

Институт за педагошка истраживања, Београд

Абстракт. Имплицитне теорије личности сугеришу да људи доносе закључке о другим особама на основу релативно малог броја видљивих карактеристика. На формирање »првог утиска« утичу фактори као што су: пол, старосна доб, физички изглед, расна или етничка припадност. Најчешће, закључци донети само на основу ових фактора доводе до стварања социјалних стереотипа. Атрактивност је добар пример ефекта »првог утиска« зато што физичка привлачност утиче на стварање импресије о другој особи дуж релативно великог броја димензија. Експериментална парадигма, уведена у област интер-персоналне перцепције половином прошлог века, довела је до релативно великог броја истраживања стереотипа који се заснива на физичкој привлачности. Један од најчешће цитираних закључака истраживања физичке привлачности сумиран је у идиому »што је лепо то је и добро«. На пример, физички привлачним особама приписују се социјално пожељне црте личности (одговорност, љубазност, енергичност, уравнотеженост, скромност), успешнији приватни и професионални живот. Осим тога, физичка привлачност је повезана са позитивним очекивањима, вршњачком прихваћеношћу, постигнућем у школи итд. На основу истраживања стереотипа »што је лепо то је и добро« ситуирали смо нашу анализу у домен улога које регулишу социјалну интеракцију између наставника и ученика, односно ефеката физичке привлачности на наставникова очекивања, вршњачку прихваћеност и школско постигнуће.

Кључне речи: физичка привлачност, наставникова очекивања, вршњачка прихваћеност, школско постигнуће.

Дуга је историја интересовања за чиниоце који утичу на стварање »првог утиска« о другим особама. Имплицитне теорије личности сугеришу да људи доносе закључке о другим особама на основу релативно малог броја видљивих карактеристика. Најчешће, сматра се да на »први утисак« утичу стереотипи који се базирају на факторима као што су: пол, старосна доб, физички изглед, расна, етничка или верска припадност. Закључци донети на основу ових фактора доводе до стварања социјалних стереотипа. На тај начин, људи често просуђују о другима на основу релативно малог броја информација. Тако донети закључци следе евалуа-

* E-mail: ipiyu@eunet.yu

тивну конзистентност у којој позитивна карактеристика доводи до позитивних закључака, а негативна карактеристика до негативних закључака о другим атрибутима процењиване особе. Ефекти »првог утиска« показују да је прва импресија о другој особи нарочито значајна за формирање каснијих ставова и понашања у интеракцији са другим особама.

Једна од првих информација о другој особи јесте процена њене физичке привлачности. Атрактивност је добар пример ефекта »првог утиска« зато што физичка привлаčnost утиче на стварање импресије о другој особи дуж релативно великог броја димензија. На тај начин, физичка привлаčnost омогућава иницијално, стандардизовано понашање према особама које први пут срећемо. Тек шездесетих година прошлог века истраживачи су почели интензивније да се баве проучавањем утицаја физичке привлачности на социјално понашање, како младих тако и одраслих особа. Овако »касно« интересовање за овај проблем доста је необично ако се има на уму да је спољашњи изглед једна од првих информација која се може добити о другој особи, пре него што актуелна интеракција и започне. Претпоставка је да ова незаинтересованост рефлектује имплицитно веровање једног дела истраживача да спољашњи изглед нема значаја за социјалну интеракцију, тј. да однос према другој особи није под утицајем њеног физичког изгледа. Истраживања социјалне перцепције покушавају да нађу одговор на питање: на основу чега људи процењују да ли је нека особа атрактивна или не и које су тенденције приписивања позитивних атрибута атрактивним особама. Експериментална парадигма, уведена у област интерперсоналне перцепције половином прошлог века (Walster *et al.*, 1966), довела је до релативно великог броја истраживања стереотипа који се заснива на физичкој привлачности. Један од најчешће цитираних закључака истраживања физичке атрактивности сумиран је у идиому »што је лепо то је и добро« (Dion, Berscheid & Walster, 1972). Овај исказ, који повезује лепоту и доброту, указује на постојање стереотипа према коме се верује да физички привлачне особе поседују широк варијетет позитивних атрибута. Другим речима, налази емпиријских истраживања показују да је физичка привлаčnost значајан социјални »знак« који људи користе као основу за социјалну евалуацију.

Без обзира на прецизност импресија формираних на основу физичке привлачности, литература о овом проблему наглашава да физичка привлаčnost има значајан утицај на то како људи процењују друге. Већина истраживања је показала да су то пожељни атрибути личности (социјална прихваћеност, социјалне вештине) а не они атрибути који традиционално репрезентују морална својства (поштење, искреност, од-

говорност) и да се они чешће приписују физички привлачним особама. Тако, на пример, физички привлачним особама приписују се социјално пожељне црте личности, успешнији приватни и професионални живот, одређују им се мање казне за идентичне прекршаје, лакше добијају посао итд. Осим тога, истраживања су показала да је физичка привлачност повезана са позитивним очекивањима, социјалном прихваћеношћу, постигнућем у школи, избором брачног партнера итд. Постоје, такође, налази који сугеришу да се ефекат стереотипа о физичкој привлачности јавља на раном развојном нивоу и да је физичка привлачност значајнија за женске него мушке субјекте. Добијени налази показали су се као конзистентни и стабилни током дужег временског периода. Већина коментатора ових истраживања (Berscheid & Walster, 1974; Berscheid, 1985; Eagly *et al.*, 1991; Adams & Roopnarine, 1994) слажу се у оцени да је стереотип »што је лепо то је и добро« хомоген, моћан и чврсто утемељен феномен.

Због тога што је ова истраживачка област мултидисциплинарна – социолошка, психолошка и педагошка – истраживања су методолошки различита и заснивају се на мноштву специфичних хипотеза. Ипак, највећи број истраживања усмерен је на три широка питања: (а) да ли се атрактивне особе опажају другачије него неатрактивне, (б) да ли се атрактивне особе третирају различито од неатрактивних и (в) да ли атрактивне особе поседују другачије карактеристике него неатрактивне (Eagly *et al.*, 1991). Да бисмо идентификовали потенцијалне ефекте физичке привлачности у процесу наставе и учења, као један од могућих корака у овом смеру, етаблирали смо овај процес у оквиру конструкта »интерперсонална перцепција«. На основу истраживања стереотипа »лепо је добро« ситуирали смо нашу дискусију у домен улога које регулишу социјалну интеракцију између наставника и ученика, односно ефеката физичке привлачности на (а) наставникова очекивања, (б) вршњачку прихваћеност и (в) школско постигнуће.

Извори стереотипа о физичкој привлачности

Когнитивно оријентисана социјална психологија бави се, између осталог, процесима посредством којих појединци стичу знања о понашању других особа и догађајима са којима се сусрећу у социјалним интеракцијама и начинима примењивања ових знања приликом спровођења својих акција. Посматрано из ове перспективе, људи се могу одредити као »конструктивни мислиоци« који трагају за узроцима сопственог и туђег понашања, који изводе закључке о другим људима и њиховом по-

нашању и делују под утицајем ових знања. Према једном од могућих модела закључивања примењеном на међуљудско опажање, своје процене о другима заснивамо на две врсте правила: *асоцијационим* (говоре нам о томе која су својства или црте међусобно повезани) и *идентификационим* (говоре нам како да препознамо људе са одређеним својствима). Кад год доносимо процене о другим особама, користимо неко од идентификационих правила да бисмо их сврстали у неку категорију или дуж неке димензије (Cook, 1999). Посебна врста идентификационих правила позната је под називом »стереотипи«. То су правила која се одnose на велике, лако препознатљиве групе људи и понекад се користе да би се означила распрострањена уверења о неким својствима или атрибутима људи. Социјални стереотипи су специјалан случај интерперсоналне перцепције, једноставни су, претерано генерализовани и широко прихваћени (McCauley, Stitt & Segal, 1980). Али, стереотипи су често нетачни. На пример, није истина да су сви Немци вредни или да су све жене склоне конформистичком понашању. Ипак, многи социјални стереотипи тичу се јако видљивих и дистинктивних персоналних карактеристика као што су, на пример, пол и раса. Ови »комадићи« информација најчешће се први опажају и често имају висок приоритет у социјалним интеракцијама (Secord & Backman, 1974). Социјални стереотипи су зато идеална основа за тестирање и разматрање когнитивних и бихејвиоралних консеквенци интерперсоналне перцепције.

Социолошки посматрано, успостављање стереотипа има функцију специфичних »трансмисија« за уобличавање и ширење пожељних друштвених вредности. Стереотипи, као релативно постојана, крута, субјективна, схематска виђења друштвене стварности, недовољно проверени и упрошћени појмови, ставови настали у немогућности објективног и свестраног опажања и анализирања сложених друштвених појава, представљају својеврсне »кодове комуницирања« којима се одређени део популације усмерава у »пожељном правцу«. Стереотипи имају три карактеристике: (а) стално или повремено су погрешни, (б) људи их прихватају као да обухватају више случајева него што је то истина и прилично круто их се држе и (в) деле људе на начине који се сматрају неприхватљивим (Cook, 1999).

Бројни фактори доприносе одржавању социјалних стереотипа заснованих на иницијалним импресијама о другим особама. Емпиријска истраживања потврдила су присутност мноштва предрасуда у процесирању информација. Ми често процењујемо фреквенцију неког догађаја или парадигматичне примере наших стереотипа једноставно зато што се такви примери лакше опажају и лакше памте. »Докази« који потвр-

ђују наше стереотипе о људској природи често су за нас когнитивно »кориснији« него докази који их не потврђују. Осим тога, када је стереотип једном усвојен, широк варијетет доказа може бити интерпретиран као да подржавају овај стереотип, укључујући и догађаје који могу једнако добро подржавати и опозитну интерпретацију (Snyder, Tanke & Berscheid, 1977). На пример, унутаргрупне врлине (»Ми смо штедљиви«) могу постати извангрупне мане (»Они су шкрти«) у нашим често несвесним покушајима да успоставимо и одржимо негативан стереотип о особама изван групе.

Когнитивна подршка овим процесима може обезбедити опациоцу »темељни доказ« који ствара когнитивну »реалност« на основу које се врши погрешно приписивање. Ова когнитивна »реалност« присутна је, заправо, у очима и свести посматрача (Langlois & Downs, 1979). Али, стереотип може служити и као основа за предвиђање будућег понашања других особа и, самим тим, условљавати врсте интеракција које се са њима успостављају. Овај процес може генерисати понашање других особа које »потврђује« предвиђања и на тај начин валидира атрибуције опациоца. То је механизам који доводи до ефекта »самоиспуњавајућег пророчанства« (Johnson & Pittenger, 1984). Другим речима, како нас други третирају у великој мери је рефлексивна како ми њих третирамо. Зато, уколико се ослањамо на социјалну перцепцију као руковођ за регулисање интеракције са другим особама, ми их често »присиљавамо« да се понашају на очекиван начин.

Премда су цитирана истраживања била усмерена на широко распрострањене социјалне стереотипе, докази о бихејвиоралној конфирмацији могу се применити и на спонтано формирану социјалну перцепцију у оквиру свакодневне социјалне интеракције. У том смислу, истраживачи су посветили значајну пажњу разумевању процеса посредством којих се формирају импресије о другим особама. Осим тога, теоријска и емпиријска истраживања социјалне перцепције, усмерена на начине посредством којих процесирање информација омогућава формирање импресија о другим особама, понекад потцењују степен у коме је информација, примљена у актуелној социјалној интеракцији, »продукт« понашања и тумачења опациоца. Јер, догађаји у социјалном свету могу да буду исто онолико *ефекти* наше перцепције ових догађаја као што су *узроци* ове перцепције. Посматрано из ове перспективе, релативно је лако уочити тенденцију многих људи да уобличавају »слику« о другим особама упркос недостатку доказа који би потврђивали »истинитост« њихових очекивања. Ову тенденцију Ross (1977) назива »фундаментална грешка атрибуције«. С обзиром на чињеницу да наше импресије о другим осо-

бама могу условити те особе да се понашају у складу с нашим очекивањима, импресије о другим особама могу се третирали као »истините«. Изгледа да је процес бихејвиоралне конфирмације много моћнији него што се то претпоставља.

Један широко прихваћен стереотип у многим културама заснива се на физичкој привлачности. Бројни докази сугеришу да су физички привлачне особе опажене као да у већој мери поседују социјално пожељне црте личности. На пример, опажене су као: одговорније, љубазније, енергичније, уравнотеженије, скромније, него неатрактивне особе. Овај моћни стереотип подједнако важи и за мушке и за женске особе, независно да ли су »опазиоци« или »опажени«.

Колика је валидност стереотипа о физичкој привлачности? Да ли су физички привлачне особе заиста онакве каквим их описује стереотип? Уверење да је физичка привлачност ефемерна карактеристика која има мало утицаја на социјално понашање људи најчешће се заснива на две претпоставке: (а) људи различите атрактивности нису третирали различито, односно »ми не процењујемо књиге на основу њихових корица« и (б) чак и ако то чинимо, индивидуалне разлике и критеријуми физичке атрактивности су толико дистинктивни да различит третман не мора да има конзистентан ефекат на сваког појединца (Snyder, Tanke & Berscheid, 1977). Стереотип о физичкој привлачности доводи у питање прву претпоставку. Другу претпоставку оповргавају докази о високом степену слагања у евалуацији других особа дуж димензије »физичка атрактивност«. Пошто многи стереотипи садрже »трунку истине«, барем због њихове самоиспуњавајуће природе, и стереотип о физичкој атрактивности не мора да се разликује у том смислу. Па ипак, да би одговорили на питање да ли је физичка атрактивност стереотип или не, потребно је утврдити у којој мери је тачан, односно да ли су физички привлачне особе заиста љубазније, срећније и успешније него непривлачни појединци. Одговор на ово питање зависи у извесном степену и од узраста на коме се стереотип формира, односно од узраста на коме се деца различито третирају према спољашњем изгледу. Осим тога, различите културе имају различите концепције физичке лепоте које се и унутар једног друштва могу мењати од године до године. Специфичне универзалије о физичкој атрактивности тешке су за откривање и скоро је немогуће спецификовати кроскултурално валидна схватања о физичкој привлачности.

Докази који се односе на питање истинитости овог стереотипа различито су уопштени. Ипак, могуће је на основу њих препознати контуре утицаја који физичка атрактивност има на понашање деце и одраслих. Речено је да стереотипи могу да одређују карактер социјалне интерак-

ције и на тај начин креирају »социјалну реалност« опазивоца. Различита учесталост интеракције са атрактивним и неатрактивним особама очигледно помаже опстајање стереотипа јер ограничава могућност увиђања да ли се ови различити типови појединаца заиста разликују у карактеристикама приписаним стереотипу. Оно што је потребно нагласити јесте чињеница да стереотип може да усмери интеракцију, односно иницира процесе који доводе до бихејвиоралних »доказа« ових атрибуција. Појединци могу да имају различите стилове интеракције са особама које опажају као атрактивне, односно неатрактивне, што, заузврат, подстиче понашања која су у складу са стереотипом. У том случају, иницијално погрешне атрибуције опазивоца постају реалне: стереотип заиста функционише као »самоиспуњавајуће пророчанство«. Другим речима, физички привлачне особе могу се понашати пријатељски, љубазно, одговорно, скромно итд. не зато што оне поседују такве карактеристике, већ зато што понашање других особа изазива и подстиче понашање које представља манифестацију таквих социјално пожељних облика понашања.

Потребно је нагласити да и неки други значајни и распрострањени социјални стереотипи – посебно они који се односе на пол, расу, друштвену класу или етничку припадност – такође одређују карактер социјалне интеракције и стварају сопствену »реалност«. Зато се може закључити да било који »самоиспуњавајући утицај« социјалних стереотипа има »присилне« друштвене консеквенце. То је један од основних разлога зашто тако дуго и интензивно многи истраживачи трагају за одговором на питање: на који начин стигматизоване (жигосане, етикетиране) социјалне групе и аутсајдери постају жртве »самоиспуњавајућих« социјалних стереотипа.

Физичка привлачност и наставникова очекивања

У литератури о социјалној психологији образовања често се сугерише да однос између наставника и ученика може да буде под утицајем наставникових очекивања о учениковим способностима и потенцијалном постигнућу (Good & Brophy, 1991; Mortimore *et al.*, 1996). Ефекти наставникових очекивања на постигнуће ученика провоцирали су бројна истраживања у којима је наставницима давана лажна информација о интелектуалним и социјалним потенцијалима ученика. У једном од првих истраживања ефеката наставникових очекивања (Rosenthal & Jacobson, 1968) установљено је да су ученици, представљени наставницима као да поседују високе интелектуалне потенцијале, постигли више скорове на тесту интелигенције и боље школско постигнуће. До сличних

результата дошла су и нека друга истраживања (Brophy & Good, 1970; Rothbart, Dalfen & Barrett, 1971) која су показала да ученици према којима су наставници имали висока очекивања добијају више похвала и пажње и мање критике. Међутим, има истраживања (Claiborn, 1969; Mendels & Flanders, 1973) која нису успела да потврде ефекте наставникових очекивања. Објашњавајући овај феномен, истраживачи спекулишу да су наставници вероватно више подстицали ове ученике јер су од њих очекивали веће интелектуално напредовање, како су им то сугерисали истраживачи. Критичке анализе ових истраживања (Jussim, 1986; Vollmer, 1986) биле су усмерене на методологију, процедуру и анализу добијених резултата, а не на довођење у сумњу постојање односа између наставникових очекивања и понашања ученика.

У стручној литератури наставникова очекивања често се означавају синтагмом »самоиспуњавајуће пророчанство« (Brophy, 1996). Концепт »самоиспуњавајуће пророчанство« прилично је контроверзан зато што су истраживања идентификовала само парцијалне ефекте овог феномена. Осим тога, и комплексност интеракција између испитиваних варијабли допринела је контрадикторности добијених налаза. Према многим истраживачима доста потешкоћа у потврђивању ефеката »самоиспуњавајућег пророчанства«, литература о наставниковим очекивањима потврђује да су предрасуде уграђене у наставникове евалуације и очекивања од ученика. Ипак, познавање неких ученикових карактеристика на почетку школске године може постепено губити свој утицај како наставници добијају додатне релевантне податке о ученицима. Слични компензаторни ефекти не могу се јавити за варијабле као што су, на пример, владање и пол ученика. Пошто ове карактеристике нису подложне променама, наставникове импресије о ученицима, процењиваним на основу ових варијабли, остају релативно стабилне током времена. Па ипак, извори наставникових очекивања су релативно добро документовани. Карактеристике деце које потенцијално могу да утичу на наставникова очекивања су: физичка спољашњост, владање, академске способности, социоекономски статус породице, пол, хигијенске навике, име детета итд. Ове карактеристике могу да генеришу очекивања о учениковом понашању и будућем постигнућу. Када наставници процењују ученике често их означавају као »добре« и »лоше«. На пример, чиста и уредна деца процењују се као »добра« а прљава и неуредна као »лоша«, односно као »брзи« или »спори« ученици.

Неконзистентност добијених налаза указује на значај идентификовања варијабли које примарно утичу на формирање ставова према ученицима, односно спецификацију извора могућих предрасуда. Два нај-

чешћа извора информација, на основу којих наставници формирају »први утисак« о ученицима, јесу физички изглед и владање. Када је реч о физичкој спољашњости ученика, истраживања полазе од претпоставке да физичка атрактивност утиче на наставникове процене, односно што је дете атрактивније очекује се већи утицај наставникових очекивања (Buck & Tiene, 1989). Тестирање овако постављене хипотезе је стандардизовано: наставницима се даје извештај о образовном постигнућу и социјалном понашању ученика, док се атрактивност приказаних фотографија са ликовима ученика експериментално варира (Smith & Krantz, 1986). На основу ових информација од наставника се тражи да дефинишу своја очекивања о образовном постигнућу и социјалним потенцијалима ученика.

Постоје извесна неслагања у емпиријским налазима о степену у коме физичка привлачност и владање ученика утичу на наставникова очекивања. С једне стране, истраживања показују да наставници опажају атрактивну децу као да поседују виши ниво интелигенције, већи образовни потенцијал и родитеље који су више заинтересовани за њихово образовање (Clifford & Walster, 1973), да су асертивнија (Jackson & Huston, 1975; Campbell, Kleim & Olson, 1986), да имају лепши рукопис (Briggs, 1970) и популарнија имена (Tompkins & Boor, 1980; Erwin, 1993). Атрактивна деца склона изгредима опажена су као дисциплинованија него неатрактивна деца која чине сличне прекршаје (Dion, 1972, 1974). Наставници имају нижа академска очекивања од физички непривлачне деце (Clifford, 1975) и негативније процењују њихово понашање и персоналне карактеристике (Rich, 1975).

Нека друга истраживања презентовала су налазе који сугеришу да на појаву наставникових очекивања у значајнијој мери утиче учениково владање (Adams & LaVoie, 1974; Adams & Crane, 1980). Наставници у овим истраживањима сматрају да су деца доброг владања академски успешнија, да теже вишим нивоима образовања и да поседују већи лидерски потенцијал. Осим тога, и наставничке процене радних навика и ставова према школи под већим су утицајем владања ученика него њихове физичке привлачности. Ученицима чије је владање процењено као »неприхватљиво« наставници приписују негативне ставове према школи, лоше радне навике и слабије интересовање родитеља за њихово школовање. Из овога се може закључити да наставници објашњавају неприхватљиво понашање ученика неадекватном социјализацијом у породици. Наставници сматрају да су родитељи који не успевају да успоставе контролу над неприхватљивим понашањем своје деце мање заинтересовани за њихово школско постигнуће и да су минимално укључе-

ни у школске активности. Супротно очекивањима, физички привлачни ученици нису били боље процењени на варијаблама »ставови према школи« и »радне навике«. Крајњи ефекат варијабле »владање ученика« вероватно је посредован вредностима које наставници приписују овом обележју, односно владање ученика је карактеристика која има велики утицај на наставникова очекивања. На пример, идиом »суперзвезда« слаже се са наставниковим стереотипом о идеалном ученику.

Пол детета је такође значајна карактеристика која може да утиче на наставникова очекивања. Кад год је установљена полна разлика у наставниковим проценама или очекивањима, девојчице су биле позитивније процењиване (Kenealy, Frude & Shaw, 1988). Изгледа да наставници чешће прецењују интелигенцију и академски потенцијал девојчица а потцењују интелигенцију и академски потенцијал дечака. Чак и неатрактивне девојчице повољније су процењиване на варијабли »кажњавање« него неатрактивни дечаки (Rich, 1975). Изгледа да су очекивања наставника често под утицајем интеракције пола и атрактивности ученика (Buck & Tiene, 1989). Из ових налаза може се закључити да се стереотип о физичкој атрактивности разликује по форми а не према степеном. Могуће је, такође, да дистинкција у форми није једино функција пола већ и узраста. И поред тога што је претпостављени стереотип за евалуацију одраслих особа можда одржив, неприхватљиво је сугерисати без остатка »што је лепо то је и добро« када је реч о евалуацији деце од стране одраслих особа. Другим речима, улога евалуатора је од круцијалног значаја у објашњавању како одрасле особе процењују атрактивну и неатрактивну децу.

Налази о повезаности физичке атрактивности и перцепције интелектуалних потенцијала добијају специфичан значај када их посматрамо у светлу налаза који потврђују постојање позитивног односа између наставникових очекивања и школског успеха ученика. С обзиром на чињеницу да се образовно постигнуће често користи као индикатор интелигенције, јасно је да неатрактивно дете може да буде оштећено наставниковим очекивањима која се базирају на физичкој привлачности. Ствар се додатно компликује чињеницом да емпиријски налази сугеришу да искуство неатрактивног детета, нарочито са његовим разредним друговима, може негативно да делује на његов став према школи и учењу. Установљено је, на пример, да атрактивни ученици чешће испољавају позитивне ставове према школи и учењу него неатрактивни ученици (Berscheid & Walster, 1974).

Премда су цитирана истраживања врло информативна, она обилују многим недостацима који доводе у питање могућност уопштавања

добитених налаза. Основно питање које заслужује пажњу гласи: да ли наставници заиста испољавају различит третман према атрактивним и неатрактивним ученицима у ситуацијама у којима је њихово понашање идентично. Други значајан проблем односи се на трајност утицаја стереотипа о физичкој привлачности. Под претпоставком да наставници заиста имају различита очекивања од атрактивне и неатрактивне деце и да различито третирају такву децу на основу првих импресија, потребно је идентификовати ефекте стереотипа након добијања нових информација о ученику. Другим речима, потребан је одговор на питање: каква је вредност знања да су наставникова очекивања од атрактивних ученика позитивна а од неатрактивних ученика негативна, уколико се ефекат ових очекивања смањује или губи након добијања нових информација. Да би варијабла »физичка привлачност ученика« имала реалан значај за наставнике, истраживања би требало да потврде да физичка привлачност ученика делује на наставникова очекивања и након добијања релевантних информација о ученику.

Наставници, као и родитељи, требало би да буду свесни чињенице да физичка привлачност у значајној мери утиче на то како ће дете бити третирано од других особа. У ситуацији када родитељи или дете не могу да контролишу негативне ефекте стереотипа о физичкој спољашњости, наставници су последња баријера која би требало да спречи потенцијално штетан утицај физичких обележја на интелектуални развој детета.

Физичка привлачност и вршњачка прихваћеност

Велики број емпиријских налаза показао је да је степен у коме је неко вољен или позитивно вреднован од стране вршњака од великог значаја за разумевање социјалног понашања ученика (Rubin *et al.*, 1999). Током неколико протеклих декада проблем вршњачке прихваћености проучаван је из различитих теоријско-методолошких перспектива. Једна оријентација била је усмерена на проучавање вршњачке прихваћености посредством »индекса адекватности« дечјих вршњачких односа. Представници ове оријентације (Asher, Markell & Hymel, 1981; Parker & Asher, 1987), изводећи генерализације на основу налаза лонгитудиналних социометријских истраживања, означавају децу ниског социометријског статуса као социјално некомпетентне и »ризичне« за касније проблеме прилагођавања. Деца ниске прихваћености најчешће су идентификована као девијантна (апсентизам, напуштање школовања, проблеми менталног здравља) током адолесценције и периода одраслости. Дијагноза

о »ризичности социјалне неприхваћености« често је била коришћена као аргумент за примену интервенција чији је циљ био вежбање социјално компетентног понашања (Oden & Asher, 1977; Furman, Rahe & Hartup, 1979).

Другим речима, ова оријентација била је усмерена на проучавање улоге социјалних вештина у предвиђању вршњачке прихваћености. Емпиријска истраживања указала су на чињеницу да социјално прихваћена деца ефикасније испољавају социјалне вештине него неприхваћена деца. На пример, популарна деца, а често и деца просечне популарности, имају блиске социјалне односе са већином својих вршњака, док непопуларна деца остварују своје социјалне интеракције у мањим групама састављеним од непопуларних вршњака. Тако, на пример, наставници процењују популарне ученике као компетентне, доминантне, срдачне, социјално зреле и одговорне, прилагођене, ангажоване, асертивне, енергичне, вербално флуентне, неагресивне (Rubin & Ross, 1982; Ladd, 1983; Good & Brophy, 1991). С друге стране, непопуларни ученици су опажени као анксиозни, стидљиви, уздржани, повучени и субмисивно зависни (French & Wass, 1985; Cassidy & Asher, 1992; Sletta *et al.*, 1996). Ови налази сугеришу директну везу између социјалних вештина и вршњачке прихваћености/неприхваћености, као и поуздано предвиђање популарности на основу социјалне компетентности. Осим директне везе између социјалних вештина и вршњачке прихваћености, емпиријски налази сугеришу, такође, посредну повезаност са физичком привлачношћу.

Друга оријентација усмерена је на проучавање улоге физичке привлачности у процесу успостављања интерперсоналних односа. На основу хипотезе о изворима интерперсоналне атрактивности, физичка привлачност се посматра као функција високо вреднованих социјалних стимулуса повезаних са опаженом социјалном пожељношћу (Berscheid, 1985). Осим тога, физичка привлачност има најснажнији утицај у процесу формирања првих импресија. Из тих разлога, физички атрактивна деца преферирају се као пожељни пријатељи или партнери у игри. Неки аутори (Berscheid & Walster, 1974) сматрају да дружење са привлачним вршњацима повећава престиж оних који се са њима друже. Према једном другом објашњењу, људи радије усмеравају своју пажњу и гледају у оне особе које су пријатније за посматрање (Dion & Stein, 1978) или се, пак, доживљавају као друштвено вредније (Langlois & Stephan, 1977; Adams & Crane, 1980). Ове налазе могуће је концептуализовати у оквиру социјалне моћи, односно става да физичка атрактивност има моћ привлачења, подстиче визуелну пажњу и повећава гледаност. С друге стране, социјална компетентност може се тумачити као способност да

се утиче на друге особе и зато социјална компетентност, као форма социјалне моћи, доводи до повећања социјалне прихваћености. Другим речима, физички привлачни дечаци и девојчице имају већу шансу да постану популарни, а физички атрактивна деца која су социјално компетентна имају још већу шансу да постану популарна.

Налази бројних истраживања конзистентно подржавају хипотезу о високој повезаности између физичке привлачности, популарности и интерперсоналног утицаја међу младима. С друге стране, дисруптивно и агресивно понашање повезано је са физичком непривлачношћу и непопуларношћу (Dion, 1972; Adams & Huston, 1975). На пример, фацијална атрактивност је позитивно повезана са социјалном прихваћеношћу и код дечака и код девојчица (Cross & Cross, 1971; LaVoie & Andrews, 1976). Слично визуелној пажњи, фацијална атрактивност има форму социјалне моћи. Неки аутори (Dion & Dion, 1987) је означавају синтагмом »инсентивна вредност«, односно вредност која подстиче. Ова инсентивна вредност представља, заправо, капацитет за привлачење пажње. Емпиријски налази (Adams & Roopnarine, 1994) сугеришу да на старијим узрастима фацијална привлачност постаје важнија за предвиђање популарности девојчица, док социјална компетентност постаје утицајнија за дечаке. Овај закључак је конзистентан са налазима бројних истраживања о утицају полних разлика у процесу социјализације и социјалног развоја.

Полне разлике. Истраживања су показала да је степен повезаности физичке привлачности и вршњачке прихваћености већи код девојчица него код дечака (Styczynski & Langlois, 1977; Vaughn & Langlois, 1983). Физичка привлачност је значајно повезана са социометријским статусом код дечака на почетку школске године, али се величина ове повезаности смањује током времена. Могуће је да атрактивност утиче иницијално на популарност и дечака и девојчица, али да током времена неки други критеријуми постају значајније детерминанте популарности код дечака (Larose, Tracy & McKelvie, 1992). Овај налаз сугерише да се код девојчица раније развија свест о разликама у физичкој спољашњости, што можда рефлектује очекивања одраслих особа која се односе на значај физичке привлачности у каснијим периодима живота. Узети заједно, резултати цитираних истраживања имплицирају да је физичка привлачност увек предност за девојчице, нарочито у периоду адолесценције, али не и за дечаке.

Други извор полних разлика је субјективна перцепција физичке привлачности. У основи ове претпоставке је уверење да позитивна самоперцепција охрабрује социјалну иницијативу и на тај начин ствара неоп-

ходне предуслове за повећање социјалне прихваћености. Самоопажена привлачност значајно је повезана са социјалном прихваћеношћу и самопоштовањем код девојчица старијих разреда основне школе (Krantz, Friedberg & Andrews, 1984). Ова повезаност указује на значај самоопажене атрактивности независно од објективних вршњачких процена. Истовремено, ови налази сугеришу да су претходна истраживања односа између физичке привлачности и социјалне прихваћености, ослањајући се искључиво на објективне процене физичке привлачности, занемаривала комплексност овог односа, игноришући посредујуће ефекте самоопажања.

Истраживања социјалне прихваћености деце предшколског узраста показују да су физички непривлачни дечади мање популарни него њихови атрактивнији вршњаци (Dodge, 1983). Налази који се односе на девојчице предшколског узраста нешто су комплекснији. Неатрактивне девојчице су популарније од атрактивних девојчица (Dion & Berscheid, 1974). Међутим, са узрастом њихова популарност опада тако да су на старијим узрастима атрактивне девојчице популарније од неатрактивних. Постојање полних разлика могуће је објаснити чињеницом да се друштвени статус атрактивних девојчица повећава са узрастом у оној мери у којој деца почињу да усвајају културне стереотипе примарног социјалног окружења.

Узрасне разлике. Према је физичка привлачност нарочито значајна персонална карактеристика у периоду адолесценције и ране одраслости, физички изглед детета има иницијалну улогу у процесу вршњачке прихваћености. И код деце предшколског узраста уочена је повезаност између физичке спољашњости и социјалне прихваћености. Постоје докази да на овом узрасту једна компонента физичке спољашњости – телесна развијеност – има евалуативну конотацију. Деца предшколског узраста у стању су да праве разлике у физичкој развијености и да испољавају аверзију према извесним типовима тела, нарочито према оним које карактерише гојазност (Lerner & Gellert, 1969). Ови резултати имплицирају закључак да физичка привлачност почиње да функционише као значајна персонална карактеристика врло рано. Неколико повезаних процеса може се довести у везу са овим налазима. Мала деца рано почињу да усвајају евалуативне предрасуде одраслих на основу којих очекују различите облике понашања вршњака различитог степена физичке привлачности (Dion & Stein, 1978). Уколико је ова претпоставка тачна, логично је очекивати да ће деца и на овом узрасту испољавати пријатељско понашање према атрактивним вршњацима, избегавајући да се друже са неатрактивним вршњацима. Уколико се ове бихејвиоралне тенденције јављају систематски, физички непривлачна деца могу да реагују ма-

нифестовањем агресивног понашања или бојажљивим и повученим понашањем које, у том случају, поткрепљује иницијална очекивања њихових вршњака. Резултати неких истраживања (Ladd, Kochenderfer & Coleman, 1997) указују на значај односа између раног социјалног понашања и прилагођавања у каснијим периодима живота. Слични процеси јављају се током читаве историје социјалног живота појединаца и њихових интеракција са другим особама. Премда се физичка спољашњост може мењати током одрастања, рано усвојени ставови и стилски социјалног понашања, условљени одређеним степеном физичке атрактивности, нарочито непривлачном спољашношћу, веома су отпорни на покушаје модификације.

Ови налази, дакле, сугеришу да је физичка спољашњост и на предшколском развојном нивоу повезана са популарношћу. Постоје, наравно, многа објашњења овог односа. Могуће је да су деца предшколског узраста већ усвојила стереотип о физичкој привлачности и да на основу њега интерпретирају понашање својих вршњака. На пример, дечак привлачне спољашњости, који удара другог дечака, опажа се као храбар, док се дечак непривлачне спољашњости, у истој или сличној ситуацији, опажа као невоспитан и агресиван. Или, можда се физички привлачном детету даје више слободе у испољавању негативног понашања пре него што друга деца закључе да је његово понашање неприхватљиво, односно »лоше«. Изгледа да стереотип »што је лепо, то је и добро« претпоставља да су физички привлачна деца супериорнија чак и у одсуству неких објективних доказа.

Физичка привлачност и школско постигнуће

У недостатку поузданијих информација наставници се често ослањају на физички изглед као основу за извођење закључака о неким другим атрибутима личности ученика. У овом случају реч је о атрибутима или варијаблама које спадају у категорију интелектуалних компетенција: интелигенција, рационални ментални стил, висока мотивација према задатку, црте личности повезане са постигнућем, иницијативност, уложени напор и позитивни исходи рада на задатку, односно школско постигнуће (Eagly *et al.*, 1991). Генерално гледано, емпиријски налази најчешће подржавају хипотезу о повезаности физичке атрактивности и школског постигнућа. Показало се да је физичка привлачност повезана са актуелним постигнућем (Clifford, 1975), евалуацијом задатака (Briggs, 1970; Landy & Sigall, 1974) и наставниковим проценама ученикових способности (Rich, 1975; Buck & Tiene, 1989).

Два значајна извора информација које наставници често користе приликом формирања првих импресија о ученицима су физичка привлачност и школско постигнуће. У једном истраживању (Clifford & Walster, 1973) наставницима је дат на увид стандардизовани извештај који је садржавао информације о школском постигнућу и неким карактеристикама личности, као и фотографије атрактивних и неатрактивних ученика. Затим је од њих тражено да процене интелигенцију ученика, социјалне односе са вршњацима и ставове њихових родитеља према школи. Резултати су показали да су наставници позитивније оцењивали физички привлачније ученике него њихове неатрактивне вршњаке. Комплементарни налази су добијени и приликом процењивања писмених састава »доброг« и »лошег« квалитета, наводно написаних од атрактивних и неатрактивних ученика (Landy & Sigall, 1974). И »добри« и »лоши« есеји позитивније су вредновани када су били праћени фотографијама физички привлачних ученика. Повезаност између квалитета есеја и физичке привлачности »аутора« есеја била је статистички значајна само у случају »лоших« писмених састава.

Без обзира на чињеницу да се закључци о другим особама често доносе под утицајем њихове физичке спољашњости, људи се ипак разликују према степену у коме ова карактеристика утиче на њихово процењивање. Када је реч о интелектуалном ангажману, ученике је могуће поделити на »когнитивно активне« (високо мотивисане и ангазоване у напорном решавању проблема) и »когнитивно пасивне« (минимизирају свако напорно решавање проблема). Когнитивно активни ученици теже да се усмере на *квалитет* и *логику* поруке, док се когнитивно пасивни ученици ослањају на хеуристичке знакове приликом евалуације поруке. Ови различити извори информација могу се означити као »примарни« и »периферни« знакови. Другим речима, когнитивно активни ученици ослањају се на »примарне« знакове и њихови ставови су трајнији и отпорнији на промене. Екстензивна проучавања когнитивно активних ученика (Perlini & Hansen, 2001) установила су да у основи ове карактеристике лежи мноштво варијабли које укључују високу фреквенцију и дубину когнитивног процесирања, афективне реакције на изазове когнитивних задатака и радозналост, односно висок степен интринзичне мотивације. Уколико, пак, дође до промене ставова, она се темељи на квалитету поруке а не на хеуристичким, односно »периферним« знаковима као што је, на пример, физичка привлачност. За разлику од когнитивно активних ученика, когнитивно пасивни ученици испољавају снажније предрасуде према атрактивним вршњацима. На пример, приликом формирања ставова ови ученици се чешће ослањају на »периферне«

знакове као што је физичка атрактивност. Насупрот њима, процесирање информација когнитивно активних ученика заснива се на »примарним« знаковима као што је логика и квалитет поруке. Независно од атрактивности, когнитивно пасивни ученици испољавају предрасуде о социјалној пожељности процењујући дечаке као да имају више социјално пожељних карактеристика. Дакле, пол и физичка привлачност су основа посредством које когнитивно пасивни ученици доносе закључке о својим вршњацима. Когнитивно активни ученици не испољавају овакве предрасуде (Perlini & Hansen, 2001). Изгледа да потреба за когницијом интелектуално активних ученика умањује значај стереотипа о физичкој привлачности.

Према цитирана истраживања прилично јасно сугеришу да људи приписују повољније диспозиције и очекују супериорније постигнуће од физички привлачних особа, релативно мало истраживања је директно испитивало утицај физичке привлачности на школско постигнуће. У већини случајева узорак су чиниле особе женског пола. Најчешће, истраживања сугеришу да већа атрактивност доводи до ефекта »лепо је добро« само приликом евалуације школског постигнућа девојчица (Dushenko *et al.*, 1978). Повезаност између пола и атрактивности показује да и мушки и женски процењивачи приписују више нивое школског постигнућа и интелигенције атрактивним него неатрактивним девојчицама. Неки аутори (Horton, 2003) схватају идиом »што је лепо то је и добро« као претерану симплификацију и прихватају га само ако је реч о особама женског пола, објашњавајући га општеприхваћеним уверењем да је физичка привлачност женских особа значајнија и лакша за дефинисање него атрактивност мушкараца.

Један од најинтересантнијих налаза ових истраживања јесу *различити* ефекти неатрактивности за дечаке и за девојчице. У свим случајевима где је установљена повезаност, неатрактивни дечаци конзистентно су примали позитивне процене, док су неатрактивне девојчице конзистентно примале негативне процене. Другим речима, високе способности приписиване су неатрактивним дечацима, док су ниске способности приписиване неатрактивним девојчицама. Негативна предрасуда према неатрактивним особама женског пола, независно од узраста, установљена је у многим истраживањима, нарочито када су процењивачи били мушког пола. Многа истраживања су утврдила да негативне предрасуде према неатрактивним особама женског пола егзистирају и у академској области и на радном месту. Највећи број истраживања ефеката физичке спољашњости на школско постигнуће извршен је на узорцима америчких ученика. Овај стереотип о физичкој привлачности не мора да делује

на исти начин и у другим културама. Такође, у реалном животу, премда је физичка спољашњост често први извор информација о другој особи, додатне информације могу али и не морају да доведу у питање ефекат »првог утиска«. Будућа истраживања требало би да пруже одговор на једно од круцијалних питања: у којој мери су снага и трајање »првог утиска« изазваног физичким изгледом под утицајем и неких других атрибута личности.

Чест је случај, такође, да перцепција физичке привлачности није толико значајна за формирање импресије у области постигнућа као што је перцепција неатрактивности. Просечно атрактивни ученици понекад примају више позитивних евалуација него атрактивни и неатрактивни ученици (Adams & LaVoie, 1974). Значајна повезаност између школског постигнућа, опажене интелигенције и приписаних способности показује да су атрактивнији ученици груписани у категорију »просечних« по постигнућу, интелигенцији и приписаним способностима (Chia *et al.*, 1998). У овом случају, »оно што је лепо« само је просечно у испитиваним варијаблама. Налази који се односе на перцепцију црта личности повезаних са школским постигнућем и иницијативношћу показују да су атрактивнији ученици опажени као да имају више црта повезаних са постигнућем и већу иницијативност.

Чињеница је, такође, да у неким истраживањима није установљена повезаност између физичке привлачности и школског постигнућа. Снажан аргумент против максиме »што је лепо то је и добро« демонстриран је у истраживању које су извршили Spagacino и Hansell (1979). И за дечаке и за девојчице добијене су позитивне корелације између школског постигнућа, интелигенције, величине породице, професионалног престижа и образовања оца, али не и за физичку привлачност. Мање атрактивни ученици оба пола манифестовали су озбиљнији и дисциплинованији однос према школским обавезама и имали су већи број ваншколских контаката са особама које су успеле у животу користећи интелектуалне способности. Тачна природа посредујућих механизма који леже у основи резултата овог истраживања није потпуно јасна. Ови налази садрже и траг другачијег објашњења према коме извесна супериорност мање атрактивних ученика није спорна уколико се интерпретира у оквиру теорије комплементарности. Другим речима, неатрактивни ученици, фаворизујући школску извршност, могу да импресионирају своје наставнике који, заузврат, пријатељским и неформалним тоном могу да привуку пажњу ученика и да код њих подстакну добро расположење из кога се лако рађа симпатија према извору тог расположења, односно наставнику и његовом предмету. Оваква интерпретација представља,

заправо, негативну евалуативну предрасуду према ученицима привлачне спољашњости.

Налази емпиријских истраживања о формирању импресија су релативно конзистентни: физички привлачне особе генерално примају више позитивних евалуација (Sprinthall, Sprinthall & Oja, 1998). У тим истраживањима процењивачи нису имали директан сусрет са процењиваним особама већ је од њих тражено да изврше процене на основу фотографија. Могуће је да у »реалном животу« сјај физичке привлачности слаби током времена под утицајем неких других атрибута који редукују утицај прве импресије. Очигледно је, дакле, да предности оних који се сматрају физички привлачнијим нису без ограничења. Идеја о ефектима физичке привлачности на школско постигнуће има своју песимистичку и оптимистичку варијанту. Посматрано песимистички, стереотип о значају физичке привлачности за школско постигнуће више је мит него реалност. Оптимистички посматрано, може се рећи да лепота и интелект нису нужно супротстављени и да могу испољити независне утицаје. Од великог значаја су и налази, установљени за директан однос између физичке привлачности и школског постигнућа, који сугеришу да и мање атрактивни ученици често надмашују своје физички привлачније вршњаке у школском постигнућу. Па ипак, у поређењу са неатрактивним ученицима, физички привлачни ученици опажени су као особе које: (а) остварују више нивое школског постигнућа, (б) поседују више карактеристика неопходних за остварење високог школског постигнућа, (в) имају више нивое интелигенције и иницијативности, (г) улажу веће напоре у остваривању школског постигнућа.

Стереотип о физичкој привлачности: чињеница или фикција

Истраживања људског понашања показују да интерперсонална атракција има значајну улогу у животу људи, пре свега зато што је квалитет живљења сваког од нас непрекидно под утицајем одговора на питање: ко нас воли а ко је индиферентан, ко нас не воли или, чак, мрзи. То није необично с обзиром на чињеницу да други људи задовољавају већину наших социоемоционалних потреба: другарство, пријатељство, љубав, сигурност, подршка, поштовање. Они су, такође, и извор непријатности: мржња, одбацивање, патња, усамљеност. Позитивни и негативни сентименти прожимају све наше трансакције са друштвеном средином и зато је разумљиво зашто је наша тенденција процењивања усмерена на особе из блиског социјалног окружења. На тај начин, ми испољавамо интерперсоналну атракцију, односно позитиван или негативан став

према другим особама (Berscheid, 1985). Због чињенице да се највећи део људског живота одвија унутар социјалног контекста, разумевање социјалног понашања захтева препознавање и разумевање улоге овог контекста који је засићен узроцима и консеквенцама интерперсоналне атракције. Посматрајући интерперсоналну атракцију из друге перспективе, не процењујемо само ми друге особе, и оне нас такође процењују. С обзиром на значај задовољавања наших виталних потреба (љубав, прихватање, уважавање, подршка), јасно је да се проучавање интерперсоналне атракције бави знањима о централним аспектима социјалне интеракције, односно ефектима интерперсоналне наклоности/ненаклоности на многе аспекте људског понашања: групна динамика, социјална перцепција, просоцијално понашање, антисоцијално понашање. Међу многим детерминантама интерперсоналне атракције посебну пажњу привлачи стереотип о физичкој привлачности на основу кога људи приписују особама привлачне спољашности и неке друге друштвено пожељне карактеристике личности (Dollinger, 2002).

Према су налази многих истраживања ефеката физичке атрактивности сагласни са исказом »што је лепо то је и добро«, метаанализа ових резултата (Eagly *et al.*, 1991) указује на високу варијабилност ових ефеката и да имплицитне теорије личности успешно детектују факторе који утичу на ове варијације. Преводећи уобичајену дефиницију стереотипа на језик имплицитних теорија личности, стереотип се може дефинисати као структурисани скуп односа који повезују једну социјалну категорију с персоналним атрибутима. Посматрано из ове перспективе, истраживање стереотипа »лепо-је-добро« представља, заправо, испитивање односа између физичке атрактивности и персоналних атрибута. Овај евалуативни модел третира персоналне атрибуте дуж континуума »добар–лош«. Истраживања имплицитних теорија личности показала су да евалуативна димензија може бити подељена од стране опациоца на специфичне типове »евалуативног значења« перципираних садржаја. На пример, прављење разлике између социјалне и интелектуалне компетенције. Другим речима, овај концептуални оквир сугерише да део варијације о утицају физичке атрактивности на закључивање опациоца може бити објашњен специфичним садржајем ових закључака што, практично, значи да физичка привлачност може бити различито повезана са различитим персоналним атрибутима. На пример, ефекти физичке привлачности присутнији су у домену социјалне компетенције (популарност, социјалне вештине) него у домену интелектуалне компетенције (на пример, школско постигнуће). Осим тога, повећањем опсега додатних информација долази до слабљења ефекта физичке привлачности, наро-

чито када социјално окружење захтева да људи ступају у интеракцију унутар наметнутих социјалних улога. Зато је физичка привлачност мање важна у перцепцији чланова породице, пријатеља, другова или сарадника на послу.

Разумевање како су ови типови »евалуативног значења« повезани са физичком атрактивношћу претпоставља знања о томе како људи стижу своја веровања о томе шта је »повезано« са лепим изгледом. Претпоставља се да постоје два основна начина: (а) директно посматрање атрактивних и неатрактивних особа у сопственом социјалном окружењу и (б) излагање културалним репрезентацијама атрактивних и неатрактивних особа. Када је реч о директном посматрању, искуство нас учи да особе привлачне спољашности примају више позитивних реакција од других. Истовремено, опазиоци могу претпостављати да су ове позитивне реакције последица не само привлачне спољашности већ и неких других позитивних аспеката људског понашања и личности. Усмеравајући се на културалне поруке о спољашњем изгледу уочљиво је да многе културе, пре свега западне, повезују лепоту с позитивним а ружноћу с негативним атрибутима. На пример, у телевизијским емисијама и књигама за децу, вештица или цин су ружни а принц и принцеза су лепи. Или, у економско-пропагандним спотовима, модели привлачне спољашности рекламирају високо вреднована материјална добра (скупоцени аутомобили, модерна гардероба). У овако концептуализованој културној продукцији није необично што се лепота повезује и са неким другим позитивним карактеристикама.

Чињеница да мушкарци најчешће контролишу »систем награђивања« у савременом друштву, у извесној мери објашњава зашто они фаворизују атрактивне особе женског пола у дистрибуцији награђивања. Истраживања су показала да је физичка привлачност особа женског пола (независно од узраста) позитивно повезана с њиховом социјалном мобилношћу и популарношћу (Dushenko *et al.*, 1978). Као консеквенца, неатрактивне жене вероватно доживљавају себе као неуспешне такмаце за »награде« које су под контролом мушкараца. Уколико је постулирани стереотип (»што је лепо то је и добро«) барем делимично тачан, околина не опажа неатрактивне особе као »добре« нити као »извор очекиваног поткрепљења« већ, пре, као фрустриране (Bugne, London & Reeves, 1968). Ипак, неки налази сугеришу да атрактивност наспрам неатрактивности не мора увек да има социјалну предност. На пример, атрактивне особе могу да буду опажене као сујетне и уображене (Dermer & Thiel, 1975; Kenrick & Gutierrez, 1980). Дакле, предност може да зависи и од тога које димензије личности су префериране унутар датог социјалног окружења.

На основу приказаних истраживања може се закључити да су ефекти варијабле »физичка атрактивност« релативно »скромни« барем из два разлога. Прво, није установљено да је она повезана са другим значајним варијаблама као што су интелигенција или социоекономски статус. Проценити степен утицаја физичке привлачности у социјалним интеракцијама, или размрсити клупко комплексних односа који постоје између ових фактора, представља скоро нерешив задатак, барем када се има у виду садашњи статус теоријско-методолошких сазнања. Осим тога, не треба превидети могућност инверзног идиома према коме добијене налазе можемо тумачити дуж димензије »доброта« (Bersheide & Walster, 1974). Друго, мало је вероватно да се на основу варијабле »физичка атрактивност« може концептуализовати, на пример, теорија социјалне перцепције на основу које би се могла вршити предвиђања о социјалним односима.

Иако »скромна« по ефектима, барем дугорочно гледано, варијабла »физичка привлаčnost« захтева поштовање. Физичка привлаčnost је видљива у свакој социјалној интеракцији, док многе друге варијабле са којима је можда повезана, нису. Подаци о нечијем количнику интелигенције, образовном статусу или банковном рачуну нису лако доступни другим особама. Зато, физичка привлаčnost може деловати као нека врста »симбола« или »гласника« ових мање видљивих карактеристика, барем за иницијални стадијум интеракције. Премда се ова варијабла показала као теоријски неплодна, њена присутност у социјалној интеракцији оправдава уверење да она, ипак, објашњава део варијансе у широком варијетету социјалног понашања. Премда су ефекти стереотипа о физичкој атрактивности емпиријски потврђени, његов садржај, ипак, није увек компатибилан са тезом »што је лепо то је и добро«.

Напомена. Чланак представља резултат рада на пројекту 1429 чију реализацију финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије (2002–2005).

Коришћена литература

- Adams, G.R. & J.C. LaVoie (1974): »The effect of student's sex, conduct and facial attractiveness on teacher expectancy«, *Education*, Vol. 95, No. 1, 76–83.
- Adams, G.R. & T.L. Huston (1975): »Social perception of middle-aged persons varying in physical attractiveness«, *Developmental Psychology*, Vol. 11, No. 5, 657–658.
- Adams, G.R. & P. Crane (1980): »An assessment of parents' and teachers' expectations of preschool children's social preference for attractive or unattractive children and adults«, *Child Development*, Vol. 51, No. 1, 224–231.

- Adams, G.R. & J.L. Roopnarine (1994): »Physical attractiveness, social skills and same-sex peer popularity«, *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama & Sociometry*, Vol. 47, No. 1, 15–35.
- Asher, S.R., R.A. Markell & S. Hymel (1981): »Identifying children at risk in peer relations: a critique of the rate-of-interaction approach to assessment«, *Child Development*, Vol. 52, No. 4, 1239–1245.
- Berscheid, E. & E.H. Walster (1974): »Physical attractiveness«, in L. Berkwitz (ed.): *Advances in experimental social psychology*, Vol. 7 (157–215). New York: Academic Press.
- Berscheid, E. (1985): »Interpersonal attraction«, in G. Lindzey & E. Aronson (eds.): *Handbook of social psychology* (413–484). New York: Random House.
- Briggs, D. (1970): »The influence of handwriting on assessment«, *Educational Research*, Vol. 13, No. 1, 50–55.
- Brophy, J.E. & T.L. Good (1970): »Teachers' communication of differential expectations for children's classroom performance: some behavioral data«, *Journal of Educational Psychology*, Vol. 61, No. 5, 365–374.
- Brophy, J.E. (1996): *Teaching problem students*. New York: Guilford Press.
- Buck, S. & D. Tiene (1989): »The impact of physical attractiveness, gender and teaching philosophy on teacher evaluations«, *Journal of Educational Research*, Vol. 82, No. 3, 172–177.
- Byrne, D., O. London & K. Reeves (1968): »The effects of physical attractiveness, sex and attitude similarity on interpersonal attraction«, *Journal of Personality*, Vol. 36, No. 2, 259–271.
- Campbell, K.E., D.M. Kleim & K.R. Olson (1986): »Gender, physical attractiveness and assertiveness«, *Journal of Social Psychology*, Vol. 126, No. 5, 697–698.
- Cassidy, J. & S.R. Asher (1992): »Loneliness and peer relations in young children«, *Child Development*, Vol. 63, No. 2, 350–365.
- Chia, R. C. *et al.* (1998): »Effects of attractiveness and gender on the perception of achievement-related variables«, *Journal of Social Psychology*, Vol. 138, No. 4, 471–477.
- Claiborn, W.L. (1969): »Expectancy effects in the classroom: a failure to replicate«, *Journal of Educational Psychology*, Vol. 60, No. 5, 377–383.
- Clifford, M.M. & E. Walster (1973): »The effect of physical attractiveness on teacher expectations«, *Sociology of Education*, Vol. 46, No. 2, 248–258.
- Clifford, M.M. (1975): »Physical attractiveness and academic performance«, *Child Study Journal*, Vol. 5, No. 2, 201–209.
- Cook, M. (1999): »Koje podatke koristimo tokom socijalnog procenjivanja«, *Psihologija u svetu*, br. 3–4, 173–184.
- Cross, J.F. & J. Cross (1971): »Age, sex, race and the perception of facial beauty«, *Developmental Psychology*, Vol. 5, No. 3, 433–439.
- Dermer, M. & D.L. Thiel (1975): »When beauty may fail«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 31, No. 6, 1168–1176.
- Dion, K.K. (1972): »Physical attractiveness and evaluation of children's transgressions«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 24, No. 2, 207–213.
- Dion, K.K., E. Berscheid & E. Walster (1972): »What is beautiful is good«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 24, No. 3, 285–290.
- Dion, K.K. (1974): »Children's physical attractiveness and sex as determinants of adult punitiveness«, *Developmental Psychology*, Vol. 10, No. 5, 772–778.
- Dion, K.K. & E. Berscheid (1974): »Physical attractiveness and peer perception among children«, *Sociometry*, Vol. 37, No. 1, 1–12.
- Dion, K.K. & S. Stein (1978): »Physical attractiveness and interpersonal influence«, *Journal of Experimental Social Psychology*, Vol. 14, No. 1, 97–108.
- Dion, K.L. & K.K. Dion (1987): »Belief in a just world and physical attractiveness stereotyping«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, No. 4, 775–780.

- Dodge, K.A. (1983): »Behavioral antecedents of peer social status«, *Child Development*, Vol. 54, No. 6, 1386–1399.
- Dollinger, S.J. (2002): »Physical attractiveness, social connectedness and individuality«, *Journal of Social Psychology*, Vol. 142, No. 1, 25–32.
- Dushenko, T.W. et al. (1978): »Generality of the physical attractiveness stereotype for age and sex«, *Journal of Social Psychology*, Vol. 105, No. 3, 303–304.
- Eagly, A.H. et al. (1991): »What is beautiful is good, but...: a meta-analytic review of research on the physical attractiveness stereotype«, *Psychological Bulletin*, Vol. 110, No. 1, 109–128.
- Erwin, P.G. (1993): »First names and perceptions of physical attractiveness«, *Journal of Psychology*, Vol. 127, No. 6, 625–631.
- French, D.C. & G.A. Wass (1985): »Behavior problems of peer-neglected and peer-rejected elementary-age children: parent and teacher perspectives«, *Child Development*, Vol. 56, No. 1, 246–252.
- Furman, W., D.F. Rahe & W.W. Hartup (1979): »Rehabilitation of socially withdrawn preschool children through mixed-age and same-age socialization«, *Child Development*, Vol. 50, No. 4, 915–922.
- Goldman, W. & P. Lewis (1977): »Beautiful is good: evidence that the physically attractive are more socially skillful«, *Journal of Experimental Social Psychology*, Vol. 13, No. 2, 125–130.
- Good, T.L. & J.E. Brophy (1991): *Looking in classrooms*. New York: Harper Collins Publishers.
- Horton, R.S. (2003): »Similarity and attractiveness in social perception: differentiating between biases for the self and the beautiful«, *Self and Identity*, No. 2, 137–152.
- Jackson, D.J. & T.L. Huston (1975): »Physical attractiveness and assertiveness«, *Journal of Social Psychology*, Vol. 96, No. 1, 79–84.
- Johnson, D.F. & J.B. Pittenger (1984): »Attribution, the attractiveness and the elderly«, *Developmental Psychology*, Vol. 20, No. 6, 1168–1172.
- Jussim, L. (1986): »Self-fulfilling prophecies: a theoretical and integrative review«, *Psychological Review*, Vol. 93, No. 4, 429–445.
- Kenealy, P., N. Frude & W. Shaw (1988): »Influence of children's physical attractiveness on teacher expectations«, *Journal of Social Psychology*, Vol. 128, No. 3, 373–383.
- Kenrick, D.T. & S.E. Gutierrez (1980): »Contrast effects and judgments of physical attractiveness: when beauty becomes a social problem«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 38, No. 1, 131–140.
- Krantz, M., J. Friedberg & D. Andrews (1984): »Physical attractiveness and popularity: the mediating role of self-perception«, *Journal of Psychology*, Vol. 119, No. 3, 219–223.
- Ladd, G.W. (1983): »Social networks of popular, average and rejected children in school settings«, *Merrill-Palmer Quarterly*, Vol. 29, No. 3, 283–307.
- Ladd, G.W., B.J. Kochenderfer & C.C. Coleman (1997): »Classroom peer acceptance, friendship and victimization: distinct relational systems that contribute uniquely to children's school adjustment«, *Child Development*, Vol. 68, No. 6, 1181–1197.
- Landy, D. & H. Sigall (1974): »Beauty is talent: task evaluation as a function of the performer's physical attractiveness«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 29, No. 3, 299–304.
- Langlois, J.H. & C. Stephan (1977): »The effects of physical attractiveness and ethnicity on children's behavioral attributions and peer preferences«, *Child Development*, Vol. 48, No. 4, 1694–1698.
- Langlois, J.H. & A.C. Downs (1979): »Peer relations as a function of physical attractiveness: the eye of the beholder or behavioral reality«, *Child Development*, Vol. 50, No. 2, 409–418.
- Larose, H., J. Tracy & S.J. McKelvie (1992): »Effects of gender on the physical attractiveness stereotype«, *Journal of Psychology*, Vol. 127, No. 6, 677–680.

- LaVoie, J.C. & R. Andrews (1976): »Facial attractiveness, physique and sex role identity in young children«, *Developmental Psychology*, Vol. 12, No. 6, 550–551.
- Lerner, R.M. & F. Gellert (1969): »Body build identification, preference and aversion in children«, *Developmental Psychology*, Vol. 5, No. 4, 456–462.
- McCaughey, C., C.L. Stitt & M. Segal (1980): »Stereotyping: from prejudice to prediction«, *Psychological Bulletin*, Vol. 87, No. 1, 195–208.
- Mendels, G.E. & J.P. Flanders (1973): »Teachers' expectation and pupils' performance«, *American Educational Research Journal*, Vol. 10, No. 3, 203–212.
- Mortimore, P. *et al.* (1996): »Teacher expectations«; in B. Moon & A.S. Mayes (eds.): *Teaching and learning in the secondary school* (138–146). London: Routledge.
- Oden, S. & S.R. Asher (1977): »Coaching children in social skills for friendship making«, *Child Development*, Vol. 48, No. 2, 495–506.
- Parker, J.G. & S.R. Asher (1987): »Peer relations and later personal adjustment: are low accepted children at risk«, *Psychological Bulletin*, Vol. 102, 357–389.
- Perlini, A.H. & S.D. Hansen (2001): »Moderating effects of need for cognition on attractiveness stereotyping«, *Social Behavior and Personality*, Vol. 29, No. 4, 313–322.
- Reis, H.T., J. Nezek & L. Wheeler (1980): »Physical attractiveness in social interaction«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 38, No. 4, 604–617.
- Rich, J. (1975): »Effects of children's physical attractiveness on teachers' evaluations«, *Journal of Educational Psychology*, Vol. 67, No. 5, 599–609.
- Rosenthal, R. & L. Jacobson (1968): *Pygmalion in the classroom: teacher expectation and pupils' intellectual development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Rothbart, M., S. Dalfen & R. Barrett (1971): »Effects of teacher's expectancy on student-teacher interaction«, *Journal of Educational Psychology*, Vol. 62, No. 1, 49–54.
- Rubin, K.H. & H.S. Ross (1982): *Peer relationships and social skills in childhood*. New York: Springer-Verlag.
- Rubin, K.H. *et al.* (1999): »Peer relationships in childhood«; in M.H. Bornstein & M.E. Lamb (eds.): *Developmental psychology: an advanced textbook* (451–501). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Secord, P.F. & C.W. Backman (1974): *Social psychology*. Tokyo: McGraw-Hill Kogakusha.
- Sletta, O. *et al.* (1996): »Peer relations, loneliness and self-perceptions in school-aged children«, *British Journal of Educational Psychology*, Vol. 66, No. 4, 431–445.
- Smith, J. & M. Krantz (1986): »Physical attractiveness and popularity in children: a methodological refinement and replication«, *Journal of Genetic Psychology*, Vol. 147, No. 3, 419–420.
- Snyder, M., E.D. Tanke & E. Berscheid (1977): »Social perception and interpersonal behavior: on the self-fulfilling nature of stereotypes«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 35, No. 9, 656–666.
- Sparacino, J. & S. Hansell (1979): »Physical attractiveness and academic performance: beauty is not always talent«, *Journal of Personality*, Vol. 47, No. 3, 449–469.
- Sprinthall, R.C., N.A. Sprinthall & S.N. Oja (1998): *Educational psychology: a developmental approach*. Boston : McGraw-Hill.
- Styczynski, L.E. & J.H. Langlois (1977): »The effects of familiarity on behavioral stereotypes associated with physical attractiveness in young children«, *Child Development*, Vol. 48, No. 3, 1137–1141.
- Tompkins, R.C. & M. Boor (1980): »Effects of students' physical attractiveness and name popularity on student teachers' perceptions of social and academic attributes«, *Journal of Psychology*, Vol. 106, No. 1, 37–42.
- Vaughn, B.E. & J.H. Langlois (1983): »Physical attractiveness as a correlate of peer status and social competence in preschool children«, *Developmental Psychology*, Vol. 19, No. 4, 561–567.

- Vollmer, F. (1986): »The relationship between expectancy and academic achievement: how can it be explained«, *British Journal of Educational Psychology*, Vol. 56, No. 1, 64–74.
- Walster, E. *et al.* (1966): »Importance of physical attractiveness in dating behavior«, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 4, No. 5, 508–516.

Примљено 14. 02. 2005; ревидирана верзија 26. 04. 2005.

Stevan Krnjajić
EFFECTS OF STUDENT PHYSICAL ATTRACTIVENESS
Abstract

Implicit personality theories suggest that people draw conclusions about other persons by using a relatively small number of visible features. The formation of “the first impression” is influenced by the factors, such as sex, age, appearances, race or nationality. Frequently, conclusions based on those factors lead to developing social stereotypes. Attractiveness is a good example of “the first impression” effect, because physical attractiveness entails the creation of impression about another person along a relatively great number of dimensions. Experimental paradigm, introduced in the sphere of interpersonal perception around the mid-20th century, led to a relatively great number of studies on stereotype based on physical attractiveness. One of the most often quoted conclusions of studies on physical attractiveness is summarized by the idiom “what is beautiful is good”. For example, socially desirable personality traits (responsibility, kindness, energy quality, modesty), more successful private and professional life, are all attributed to physically attractive persons. In addition, physical attractiveness is coupled with positive expectations, peer acceptance, academic achievement etc. On the basis of studies on the “what is beautiful is good” stereotype, we have situated our analysis within the domain of roles regulating social interaction between teachers and students i.e. effects of physical attractiveness on teacher expectations, peer acceptance and academic achievement.

Key words: social stereotypes student, physical attractiveness, teacher expectations, peer acceptance, academic achievement.

Стеван Крњач
ЭФФЕКТЫ ФИЗИЧЕСКОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ
Резюме

Имплицитные теории личности внушают, что мнение людей о других создается на основании сравнительно небольшого числа видимых характеристик. На образование «первого впечатления» воздействуют такие факторы, как: пол, возраст, физическая внешность, расовая или этническая принадлежность. Чаще всего, выводы, к которым люди пришли лишь на основании данных факторов, приводят к образованию социальных стереотипов. Привлекательность представляет собой хороший пример «первого впечатления», потому что внешний вид воздействует на создание представления о другом человеке путем сравнительно большого числа компонентов. Экспериментальная парадигма, введенная в область интерперсонального восприятия в половине прошедшего века, привела к сравнительно большому числу исследований стереотипа, основывающегося на физической привлекательности. Один из наиболее часто цитируе-

мых выводов исследования физической привлекательности суммирован в идиоме: «красота подразумевает и доброту». Например, физически привлекательным людям присваиваются социально желаемые черты личности (ответственность, любезность, энергичность, уравновешенность, скромность), более успешная личная и профессиональная жизнь. Кроме того, физическая привлекательность связана с положительными ожиданиями, приемлемостью ровесниками, успехами в школе и т.д. На основании исследований стереотипа «красота подразумевает и доброту» мы поместили наш анализ в область ролей, регулирующих социальное взаимодействие между учителем и учащимся, то есть эффектов физической привлекательности на ожидания учителя, приемлемость ровесниками и успеваемость в школе.

Ключевые слова: физическая привлекательность, ожидания учителя, приемлемость ровесниками и успеваемость в школе.